

РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

Калашник В. С. Людина та образ у світі мови : вибрані статті / Володимир Калашник. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 368 с.

«Людина та образ у світі мови» – це скромна дешиця із солідного наукового доробку відомого вітчизняного мовознавця, доктора філологічних наук, професора Володимира Семеновича Калашника. Збірник містить наукові праці різноманітної мовознавчої проблематики, написані протягом чотирьох десятиліть. Вони дають загальне уявлення про дослідницьке видноколо вченого та принципи його наукового пошуку, загалом окреслюють основне наукове кредо автора – утвердження соціального статусу української мови та забезпечення її повноцінного функціонування.

Історія вітчизняної лінгвістики, перекладознавство, лінгвопоетика, соціолінгвістика, культура мови, методика, лексикологія, фразеологія, афористика – ці та інші актуальні питання, порушені в репрезентованому науковому виданні, засвідчують потужний науковий потенціал видатного, знаного в Україні та за її межами, дослідника, одного з яскравих представників сучасної Харківської лінгвістичної школи, гідного продовжувача традицій уславлених попередників, наукові здобутки яких належним чином поціновані у статтях, що увійшли до збірника.

В. Калашник невтомно популяризує наукові праці представників харківської лінгвістичної школи («Ставлення Олександра Потебні до української мови та завдань її вивчення в оцінці Юрія Шевельова», «Погляди на двомовність у соціолінгвістичних студіях Олександра Потебні та його послідовників», «Поняття естетики мови в працях Леоніда Булаховського» та ін.), зокрема їхні думки щодо першочергового значення рідної мови для духовного розвитку людини, погляди на ставлення до української мови та проблем наукового її вивчення, маніфестує філософію словесного образу Олександра Потебні, ідеї якого в царині «поетики не втрачають до цього часу своєї значущості – насамперед завдяки вмілому поєднанню філософського підходу та лінгвістичного аналізу в процесі пізнання таїни словесного образу, а відтак і мови естетичної сфери її функціонування» (с. 36). Не викликає жодних заперечень і твердження Володимира Семеновича про те, що «Потебня порушив низку питань методологічного плану й визначив напрямки мовно-естетичних досліджень для багатьох наступних поколінь філологів» (с. 36).

Хоч чимало наукових поглядів В. Калашника і звучать в унісон з поглядами Олександра Потебні, Юрія Шевельова, Миколи Наконечного, Леоніда Булаховського, усе ж таки варто говорити про те, що в

рецензованих працях простежується модифікація тих чи тих теорій у напрямку до вдосконалення. До того ж кожна наукова розвідка завершується логічними узагальненнями, які подекуди окреслюють порушувану проблему на широкому тлі, як-от, скажімо, у статті «Українська поезія ХХ століття в наукових студіях Юрія Шевельова: від Тичини до Стуса», де автор у відповідний спосіб підсумовує: «Окреслені й схарактеризовані в статті питання, звичайно, не вичерпують усієї проблематики досліджень Юрія Шевельова про двох українських поетів ХХ століття. Вони торкаються лише найважливіших, на наш погляд, моментів, які дозволяють визначити дослідницькі стратегії видатного українського філолога: розгляд поетичного слова в широких культурних, мовних, наукових контекстах; пильна увага до засобів поезики, аналіз яких здійснюється крізь призму визначення типових ознак поетичного стилю автора; врахування змін художньої манери та поетичної мови; пошук історико-літературних зв'язків та проведення на широкому культурному тлі типологічних паралелей між творчістю окремих поетів» (с. 42). Цінність наукових студій Володимира Семеновича, вважаємо, полягає в синтезі культурних, літературних і мовознавчих традицій.

Виняткова працездатність інтенсивно збільшує наукову продукцію вченого. Важко вказати ті проблеми українського мовознавства, що залишилися поза увагою В. Калашника, які не підлягають глибокому й оригінальному осмисленню в його працях. Проте чітко окреслені головні, магістральні напрямки фахових пошуків, що насамперед привертають його увагу. Один з них – багатолітні, наполегливі, винятково плідні дослідження мови й стилю українських письменників. Як зауважує Н. Бабич у «Передньому слові про науковця», «слово і образ, естетика поезики і поезика естетики, експресія поетичного слова, його естетична перспектива, мовна норма і стиль – ось питання, які висвітлює у своїх дослідженнях професор В. Калашник» (с. 7).

Блискучий теоретик-дослідник, дослідник мови поетичних текстів Володимир Семенович любить сам об'єкт своїх досліджень. Цією любов'ю просякнуті праці, присвячені вивченню мови і стилю класиків вітчизняної літератури. Ця риса яскраво проявилася у статтях, розміщених під рубрикою «Лінгвопоетика», зокрема «Мовні засоби лірики Андрія Малишка (із спостережень над поезіями циклу «Дорога під яворами»)», «Символіка образно-сміслових єдностей у поетичній мові Івана Драча», «Афористичність поетичної мови Дмитра Павличка», «Поетичні афоризми Тараса Шевченка (спроба типології)», «Інтертекстуальність як стилетвірний чинник у поемах Івана Світличного», «Образ слова в ліриці Миколи Руденка» та багатьох інших. Структура запропонованої рубрики відображає задум автора репрезентувати широке коло лінгвопоетичних проблем, пов'язаних з основними стилістичними поняттями, із зображально-виражальними засобами, зі стилістичними фігурами та

тропами. І це цілком закономірно. Адже він, як і більшість дослідників поетичного мовлення, переконаний, що «внесок поета в літературну мову полягає насамперед в уважному ставленні до фольклорних та класичних традицій і в майстерному художньому трансформуванні невичерпних художніх багатств рідної мови» (с. 100). В. Калашник уміло залучає до свого наукового інструментарію методи аналізу, накопичені як вітчизняною, так і світовою практикою.

Знаний учений щиро ділиться своїми новаторськими ідеями з колегами, про що свідчать реалізовані спільно наукові проекти, зокрема написані у співавторстві статті з Ю. Безхутрим, Г. Губаревою, Ю. Зуєнко (Калашник), Л. Педченко, Л. Савченко, Л. Тарасовим, В. Ужченком, М. Філоном, І. Шудриком, Г. Яновською та ін.

Професор В. Калашник дотичний до розбудови української термінології. Добре усвідомлюючи те, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної лінгвістичної науки термінологія є однією з провідних її царин, становлення якої зумовлене передусім національним відродженням України, він упродовж останніх десятиліть активно розробляє як загальні термінологічні питання, так і часткові, ті, що пов'язані з відповідною термінологічною підсистемою («Наріжні терміни радіології», «Українська радіологічна термінологія: історія, проблеми й перспективи», «Проблеми перекладу медичної термінології»).

Своїми дослідженнями, усією своєю науково-педагогічною діяльністю учений-практик здійснив великий вплив на розвиток лінгвістичної думки в Україні і на постановку викладання української мови у вищій школі («Питання про самобутність української мови й літератури в російській науковій думці початку ХХ ст.», «Проблеми функціонування української мови як державної», «Навчання української мови на російськомовній основі (комплексний підхід і контрастивна методика)»). Його праці є відображенням низки різних наукових методологій і підходів до інтерпретації мовних явищ, які обґрунтовують складну природу й розвиток самої мови.

Багатючий мовний матеріал, зібраний і ретельно класифікований, постійне врахування взаємодії лексико-семантичних і граматичних факторів, глибокий вдумливий аналіз й оригінальне вирішення найбільш складних і спірних проблем роблять розвідки В. Калашника цінним внеском у наукову розробку актуальних питань українського мовознавства. Зібрані статті витримали перевірку часом. Не можна не відзначити величезної роботи з вивчення історії окремих слів і виразів («Концепт «доля» в поетичній картині світу Тараса Шевченка», «Становлення та сучасне функціонування поетичного образу *калиновий міст*», «Мовно-естетичні знаки *душа – печаль – слово* у поетичному світі Ліни Костенко», «Лексико-семантична група «змії» в сучасній українській мові: аспекти діахронічного аналізу»), фразеологічного й пареміологічного

фонду української мови («Афористичний вислів як семантичний і стилістичний компонент усного мовлення», «Естетичний аспект розвитку мови: здобутки української поетичної фразеології та афористики», «Фразеосемантичне поле «зовнішній вигляд людини» в східнослов'янських і степових говірках Донбасу»). Число статей на цю тему продовжує зростати.

Для всієї діяльності В. Калашника характерні дві панівні, принципово важливі риси, нерозривно одна з одною пов'язані. Це, з одного боку, «ювелірний» аналіз окремих фактів і явищ мови, а з іншого, – окремі факти і явища, їхні групи та зв'язки вивчаються з позиції загальної теорії мови, за ними розкриваються широкі перспективи, вони слугують матеріалом для теоретичних узагальнень.

Потреба збереження національних цінностей у вітчизняному освітньому просторі, високий професіоналізм, фундаментальність знань, уміння злагоджено працювати в колективі, здатність реагувати на потреби часу визначають творчий шлях доктора філологічних наук, професора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Володимира Семеновича Калашника.

Науковий доробок за чотири десятиліття «Людина та образ у світі мови : вибрані статті» засвідчує високе служіння обраній справі, активну громадську позицію, пропагування лінгвістичних знань, невтомний творчий пошук, самовідданість, щедрість душі. Переконані, що й подальша діяльність професора В. С. Калашника буде позначена світлими справами, спрямованими на розвиток вітчизняної філологічної освіти й піднесення її рівня.

*Ж. В. Колоїз, Н. М. Малюга
(м. Кривий Ріг)*